

Studiedag 11 september 2002

De Hoeksteen, Krommenie

Thema: Ondernemend leren

Een reis

'Ik ben wel enthousiast over 'ondernemend leren'. De voorbeelden spreken tot de verbeelding. Maar als ik mijn school binnen stap vraag ik me af hoe we dat als team handen en voeten kunnen geven.'

(Ton Kroon, dir. De Hoeksteen)

Bovenstaande opmerking was de aanleiding voor een studiedag met de leerkrachten van De Hoeksteen in Krommenie op 11 september 2002.

In het onderstaand verslag geef ik (Piet Conijn) een impressie van de voorbereiding en de uitvoering van de dag.

1. Voorbereiding van de studiedag

De beste introductie op 'ondernemend leren' is om met het team aan den lijve te ervaren wat het is om zelf 'ondernemend te zijn'.

Als 'ontwerpbureau' beschikken we over een uitgebreid repertoire van voorbeelden voor ondernemend leren. De voorbeelden zijn geordend in modellen.

De modellen vertonen de volgende kenmerken:

- ze zijn 'verhuisbaar', d.w.z. ze kunnen in verschillende situaties worden toegepast
- ze vertonen een heldere structuur
- ze zijn relatief gemakkelijk aan te leren

Een bekend model uit het repertoire is 'de reis'.

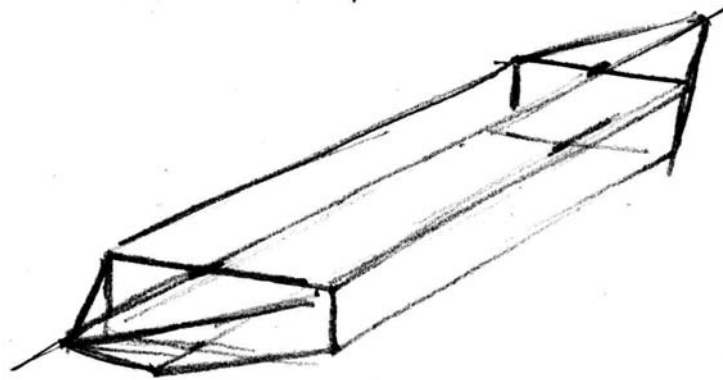
Dit model is toepasbaar bij de opzet van wandelroutes, fietsroutes, autoroutes, routes per trein, vliegtuig of per boot. Het toeval wilde dat het thema van de kinderboekenweek was 'AY AY KAPITEIN!'

Ik koos daarom voor een bootreis. Een fictieve bootreis met een VOC schip.

De voorbereiding bestond uit de volgende delen:

- het neerzetten van de uitdaging
- het plannen van verschillende episodes van de reis
- het presenteren door de leerkrachten van hun reiservaringen
- reflectie met het team op de leerervaringen

Overigens had ik bijzondere herinneringen aan VOC schepen. Eertijds had mijn eigen onderwijzer uit de basisschool geleerd hoe je dergelijke schepen in perspectief kan tekenen. Vanuit een aangeleerd grondpatroon tekenden we vervolgens VOC schepen in alle denkbare soorten.

2. De uitvoering

- Eerste episode
 - a. we ontwerpen een eigen boot.
Met behulp van een grondpatroon tekent elke leerkracht in grote lijnen een VOC schip. Vervolgens: uitknippen en opplakken. Een complete vloot wordt gevormd.
 - b. met 2 boten gaan we varen.
Uitdaging: zou het niet fantastisch zijn een echte VOC route te volgen met ons eigen schip?

- Episode 2: het vormen van een bemanning.
De leerkrachten krijgen de opdracht om twee bemanningen te vormen voor de beide schepen. (Die de namen 't Duyfke en De Amsterdam krijgen).

- Episode 3: het plannen van de reis.
Er wordt gebruik gemaakt van onderzekaarten van de VOC. De bemanning van 't Duyfke beschrijft een route voor die van De Amsterdam en nadersom. De route wordt vastgelegd in coördinatiepunten. De atlas is hierbij een grote steun.

- Episode 4: de route.
Beide schepen varen de route die zijn uitgezet. De routes worden getekend op een grote wereldkaart.

- Episode 5: opdrachten.
Er worden twee opdrachten verstrekt.
 - a. het schrijven van een logboek
 - b. het zingen van 2 zeemannsliederen (bundel met Engelse en Nederlandse liederen beschikbaar)

Ondernemend leren en structuur.

In het voorbeeld wordt duidelijk dat het initiatief van de deelnemers telkens wordt aangewakkerd door de sleutelvragen die de verschillende episoden markeren. Ondernemend leren is geen laissez alles leren, waarbij de leerlingen de vrije hand wordt gelaten. Integendeel, de activiteiten van de leerlingen zijn zodanig gekaderd dat ze uitzicht blijven bieden op het doel dat wordt nagestreefd. De structuur is in grote lijnen vastgesteld door de leerkracht. (zijn 'secret notebook' of zijn werkscenario)

3. De presentatie

De beide bemanningen lichten de route toe., lezen voor uit het logboek en zingen hun liederen. Een spannend en vrolijk gebeuren.

Logboek van De Amsterdam.

11 september 1763

We liggen op de rede van Texel, te wachten op gunstige wind. De bemanning bestaat uit 65 koppen, waaronder een chirurgijn, een kok en natuurlijk een stuurman en een kapitein. Kapitein van het schip op De Amsterdam is Leo van Herck.

Na twee dagen geef ik het sein voor vertrek. De zeilen worden gehesen, we zingen plechtig het Wilhelmus en zwaaien de bevolking van Oudeschild gedag. Met een brok in de keel verlaten wij ons kikkerland en we zetten koers naar Pleimuiden in Zuid-Engeland.

Ons eerste doel is de Azoren. We hebben genoeg vlees aan boord, ingezouten natuurlijk, en ook erwten en bonen. De voorraad drinkwater is echter beperkt. Daarom geef ik mijn mannen bier. Natuurlijk is er elke dag een oorlam voor de mannen. De stuurman en de kapitein drinken geen bier maar wijn.

Op de Azoren kopen wij verse groenten en fruit. We komen hier na een maand aan.

Hierna varen wij naar Sint Helena. We passeren de evenaar. We zingen een lied en nemen nog een oorlam op het succes van de reis en op de Heren Zeventien!

Wij vrezen oponthoud vanwege de windstilte in dit gebied. Dagenlang liggen we voor anker en slaat de verveling toe. Er

ontstaan vechtpartijen, soms zelfs met verwondingen. De chirurgijn heeft zijn handen vol, maar ik besluit de aanstichters te kielhalen. De mannen schikken zich in hun lijdzaamheid en besluiten een hengeltje uit te werpen.

De eerste echte zieken melden zich. De manschappen raken uitgeput en zien er slecht uit. We leggen ze in hun kooi en hopen dat ze daar kunnen uitrusten. Echte genezing valt na enkele dagen nog niet waar te nemen. Ik besluit de zieken aan land te laten gaan en daar achter te laten. Alleen de sterken zetten de reis voort.

Na twee maanden komen we op Sint Helena aan. Het feest wordt verstoord door de eerste dode. Scheurbuik, stramme leden, benauwde borst en stinkende en korte adem. De chirurgijn geeft hen eucalypta, maar de toestand verergert snel en is uiteindelijk niet te houden. De overledene is begraven. De kosten van de grafdelver zijn betaald met zijn gouden oorbel.

Na afvaart naar Kaap de Goede Hoop zijn er meer sterfgevallen. We geven hen een zeemansgraf onder het zingen van een psalm. Bedroefd maar toch verheugd over de veilige landing komen we hier aan. De Hollandse kooplieden verzorgen een hartverwarmend welkom. Het is alsof we thuis komen.

Na enkele dagen vertrekken we goed uitgerust en voorzien van verse proviand richting Madagaskar. Dit mooie eiland, dat ik nog ken van mijn vorige reis, doen wij niet eens aan wegens de ongunstige wind. We doen Mauritius aan, waar de bevolking ons welgezind is. De mannen ruilen hun hele hebben en houen tegen de meest wonderlijke voorwerpen: opgezette apen en krokodillen, papegaaien, speren en dolken. Een van de mannen heeft zelfs zijn broek geruild voor een strooien rokje.

Logboek van 't Duyfke

6 juli 1636

Aankomst Dejima. Thee ingeladen.

De chirurgijn, vooral voor geslachtsziekten en de gevolgen van een vechtpartij.

Porselein ingekocht.

12 juli 1636

Zee is onrustig. Vier bovenzeilen gescheurd!

Zeilmakers krijgen hulp van de matrozen.

14 juli 1636

Last van zerovers! Geënterd, deel van vracht is meegenomen. Twee van de vijand overmeesterd en langzaam gekielhaald. Drie van de eigen bemanning gesneuveld.

21 juli 1636

De wind staat al weken goed. Aangekomen in Palembang. Richte averij. De fokkerschoot gescheurd. Bemanning verlog gegeven. Treurige gebeurtenis: scheepspapegaai is overleden. Hij heeft een eervolle begrafenis gekregen.

22 juli 1636

Bemanning teruggekeerd. Enkele beschonken zeelui vastgezet. De chirurgijn houdt verplichte controle op geslachtsziekten. Flyers uitgedeeld over soa's!

29 juli 1636

Nu bij Colombo, thee en kaneel ingeslagen.

6 augustus 1636

Windstilte op zee. Water bedorven. Dysenterie uitgebroken. Veel bemanningsleden zijn ziek. De mannen gaan muiten, door slechte voedsel en water. Kapitein geeft bemanningsleden een oorlammetje.

15 september 1636

Aangekomen in Zanzibar. Ongeveer 70 man is aangekomen van de 200. Foelie geladen. Nieuwe voorraden ingekocht.

4. Enkele reflectiepunten van het team.

1. ondernemend leren.
Na de uitdaging (zullen we op reis gaan?) kwam er een activiteitenstroom op gang. Er werden routes getekend, een logboek geschreven, atlassen en internet geraadpleegd, druk overlegd, enz.
Er was een duidelijke structuur (toelichting op de verschillende episodes) in het werk, maar het hinderde niemand om initiatieven te nemen.
2. de voorbereiding van het werk
Leerkrachten maken – mogen we aannemen – bij een dergelijk thema uit de vaderlandse geschiedenis veel werk van de voorbereiding. Normaliter is die voorbereiding vooral gericht op het onderwijsproces:

wat vertel ik, welke vragen stel ik, welke feiten en gebeurtenissen stel ik aan de orde, hoe controleer ik het geleerde?

In dit geval bestaat de voorbereiding vooral uit het ontwerpen van een werkscenario waarin de uitdaging en de motivatie van de leerlingen sterk accent krijgen. Er is natuurlijk een bezinning vooraf geweest op de mogelijke leereffecten, niet als resultaat van instructie en onderwijs, maar als resultaat van ondernemend gedrag van de leerlingen.

3. de flexibiliteit van het model
Al naar gelang de interesse en mogelijke aanleidingen kunnen diverse activiteiten worden toegevoegd.
Bijvoorbeeld: het aanleggen van 'woordvelden', uitleg over het kompas, verzamelen van specerijen.
Toegevoegde activiteiten mogen niet ten koste gaan van de aantrekkelijkheid van het eindresultaat, nl. het varen van de tocht en de presentatie van het logboek.
4. school kan erg boeiend zijn
Het plezier en de bevrediging in het werk waren duidelijk waarneembaar.
De logboeken werden met veel hilariteit voorgelezen en de liederen met enthousiasme gezongen.
5. vraag: zijn er meer van dergelijke modellen?
Deze honger naar meer is kenmerkend voor een goed leerproces.
Besloten is om een volgende studie een ander model onder de loep te nemen.
(Werken in een atelier?)